

TƯ LIỆU

MỘT TÀI LIỆU CHÂU BẢN VỀ VIỆC XIN LÀM Y SINH THÁI Y VIỆN DƯỚI ĐỜI VUA MINH MẠNG

Nguyễn Thị Dương*

Các thầy thuốc trong Thái Y Viện bất kể dưới triều nào cũng được tuyển chọn theo quy chế chặt chẽ. Tuy nhiên dưới đời Minh Mạng (1820-1840), Thái Y Viện triều Nguyễn lại nhận được một lá đơn tỵ tiến không hề có tiền lệ. Lá đơn này được ghi nhận trong Châu bản triều Nguyễn cùng lời châu phê của Minh Mạng, có thể kể là một tài liệu hay lạ cần được giới thiệu.

Tài liệu nằm trong Châu bản Minh Mạng tập 15, tờ 97 (2 trang). Đó là bản tấu đề ngày 24 tháng 2 năm Minh Mạng thứ 7 (1826) của thầy thuốc Võ Văn Hoãn 62 tuổi ở ấp Giang Tiền, xã Dương Xuân, huyện Hương Trà, phủ Thừa Thiên (quê chính xã Mỹ Lộc, huyện Phong Lộc, phủ Quảng Bình), xin cho bản thân cùng 4 người con và 1 người cháu cả thầy 6 người cùng được vào làm Y sinh ở Thái Y Viện. Có kèm theo lời châu phê của Minh Mạng về việc xử lý vào ngay ngày hôm sau.

Toàn văn phiên âm như sau:

Quảng Bình phủ Phong Lộc huyện, Mỹ Lộc xã, gia cư Thừa Thiên phủ, Hương Trà huyện, Dương Xuân xã, Giang Tiền ấp. (Thừa?) y ngu Võ Văn Hoãn kê thủ bài thủ cần tấu vì phủ lịch ngu trung khấu vụ duệ giám sự. Do ngu thể nghiệp y gia, sảo tri mạch lý nhi ngu chi tử tôn cộng ngũ danh bản giai tử tòng phụ nghiệp, hiện kim niên dĩ trưởng thành vị nhập hà nha ty viện, triếp cảm mạo muội cung trần, phục hầu Hoàng thượng lượng quảng hải hàm trước hạ bổ ngu phụ tử nhược tôn cộng lục danh nhập Thái Y Viện y sinh, ngưỡng lại dư ba. Sở hữu ngu đẳng tính danh khai liệt vụ hậu. Ngu thành hoàng thành khủng, bắt thẳng chiến lật chi chí. Cần tấu.

Ngu [dân]:

Võ Văn Hoãn, niên sinh lục thập nhị tuế

Võ Văn Duy, niên sinh tam thập nhị tuế

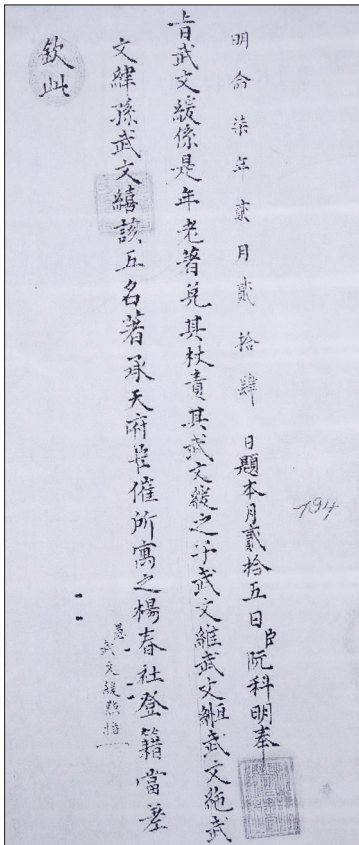
Võ Văn Hằng, niên sinh nhị thập cửu tuế

Võ Văn Thi, niên sinh nhị thập tam tuế

Võ Văn Luật, niên sinh nhị thập nhị tuế

Võ Văn Hi, niên thập bát tuế

* Viện Nghiên cứu Hán Nôm.

Trang thứ hai trong văn bản ghi lời châu phê của vua Minh Mạng về việc xử lý Võ Văn Hoãn cùng các con cháu.

Minh Mạng thất niên nhị nguyệt nhị thập tứ nhật đề Ngu

Võ Văn Hoãn điếm chỉ.

Bản nguyệt nhị thập ngũ nhật thần Nguyễn Khoa Minh phụng chỉ: Võ Văn Hoãn hệ thị niên lão trước miễn kỳ trương trách. Kỳ Võ Văn Hoãn chi tử Võ Văn Duy, Võ Văn Hằng, Võ Văn Thi, Võ Văn Luật, tôn Võ Văn Hi cai ngũ danh trước Thừa Thiên phủ thần thối sở ngu chi Dương Xuân xã đặng tịch đương sai.

Khâm thử.

Tạm dịch:

Ngu dân làm nghề y là Võ Văn Hoãn quê xã Mỹ Lộc, huyện Phong Lộc, phủ Quảng Bình, ngụ tại ấp Giang Tiên, xã Dương Xuân, huyện Hương Trà, phủ Thừa Thiên rập đầu bái lạy kính cẩn tâu bày (mong bệ hạ) anh minh soi xét.

Nguyên do ngu dân gia thế nghiệp y, hơi biết mạch lý mà con cháu ngu dân tổng cộng 5 người vốn đều con nối nghiệp cha, hiện đã trưởng thành song chưa vào nha, ty, viện nào. (Ngu dân) bèn mạo muội kính trình, dám mong Hoàng thượng mở lượng hải hà ban ơn cho phép cha con ông cháu ngu dân cả thầy 6 người được vào làm Y sinh Thái Y Viện, ngưỡng mong ơn thắm. Tất cả tên tuổi kê ra sau đây, ngu dân nom nóp lo âu, run sợ khôn xiết.

Kính cẩn tâu bày.

Ngu dân:

Võ Văn Hoãn, 62 tuổi

Võ Văn Duy, 32 tuổi

Võ Văn Hằng, 29 tuổi

Võ Văn Thi, 23 tuổi

Võ Văn Luật, 22 tuổi

Võ Văn Hi, 18 tuổi

Ngày 24 tháng 2 năm Minh Mạng thứ 7 (1826) đề.

Ngu dân:

Võ Văn Hoãn điếm chỉ.

[Châu phê] Ngày 25 tháng này bề tôi Nguyễn Khoa Minh phụng chỉ: Võ Văn Hoãn do tuổi già được miễn phạt trọng. Còn các con của Võ Văn Hoãn là Võ Văn Duy, Võ Văn Hằng, Võ Văn Thi, Võ Văn Luật cùng cháu Võ Văn Hi, năm tên này truyền phủ thần Thừa Thiên sức cho địa phương xã Dương Xuân đem ghi vào sổ hộ tịch chịu sai dịch.

Kính đây.

Theo nội dung trên, thầy thuốc Võ Văn Hoãn đã dâng tấu lên vua Minh Mạng. Vấn đề ở đây là vì sao việc xin vào làm Y sinh Thái Y Viện của cha con, ông cháu họ Võ không những không được chấp nhận mà Võ Văn Hoãn còn suýt bị phạt trọng?

Để trả lời câu hỏi này, trước hết phải tìm hiểu Thái Y Viện những năm đầu triều Minh Mạng. Minh Mạng lên ngôi năm 1820, kế thừa cơ nghiệp Gia Long nhưng “*thực trạng tổ chức bộ máy hành chính từ triều đình đến địa phương dưới thời Gia Long bộc lộ khá rõ tính chất đơn giản, lỏng lẻo trong thiết chế....*”⁽¹⁾ Thái Y Viện hẳn cũng không ngoại lệ. Quả vậy, *Khâm định Đại Nam hội điển sự lệ* (trở đi viết tắt là *Hội điển*), quyển 258, mục *Đặt quan*, phần viết về Thái Y Viện triều Gia Long cho thấy các chức danh trong Thái Y Viện đầu triều Gia Long chỉ gồm Ngự y (chính), Ngự y phó, Y chính, Y phó và Y viện:

“嘉隆元年設正醫副醫無定員數四年準定太醫院御醫秩正五品副御醫秩從五品醫正秩從六品醫副秩從七品醫院秩從八品”⁽²⁾ (Năm Gia Long thứ nhất (1802), đặt Chánh y, Phó y, số lượng nhất định. Năm Gia Long thứ 4 (1805) chuẩn định Thái Y Viện Ngự y trật Chánh ngũ phẩm, Phó Ngự y trật Tông ngũ phẩm, Y chính trật Tông lục phẩm, Y phó trật Tông thất phẩm, Y viện trật Tông bát phẩm).

Dường như cho tới cuối triều Gia Long, cơ cấu như trên đây của Thái Y Viện vẫn không thay đổi. Một bằng chứng là cho tới năm 1820, chức danh Y viện 醫院 vẫn tồn tại. *Hội điển* cho biết, vào năm 1820, tức ngay sau khi lên ngôi, một trong những cải tổ về Thái Y Viện mà vua Minh Mạng tiến hành đó là điều chỉnh cơ cấu thành viên Thái Y Viện bằng cách chỉ lấy 85 nhân viên chính thức, 116 viên còn lại (gồm 86 Y viện 醫院 và 30 Ngoại khoa 外科) được gọi chung là Thuộc nhân 屬人, đồng thời quy định về sau không bổ sung Thuộc nhân nữa. Năm Minh Mạng thứ 4 (1823) cấp ấn triện cho Thái Y Viện. Năm Minh Mạng thứ 10 (1829) đặt chức Viện sứ cai quản Thái Y Viện. Năm Minh Mạng thứ 16 (1835) đặt chức Tả Viện phán và Hữu Viện phán.⁽³⁾ Rõ ràng là tới đời vua Minh Mạng (1820-1840) Thái Y Viện triều Nguyễn đã hoàn thiện hơn cả về cơ cấu cũng như chức năng.

Vì tay nghề của thầy thuốc có ý nghĩa quan trọng trong việc chăm sóc sức khỏe của hoàng gia nên bên cạnh việc sát hạch thầy thuốc trong Thái Y Viện, việc tìm và khuyến khích thầy thuốc giỏi ở bên ngoài cũng được vua Minh Mạng rất

chú trọng. *Đại Nam thực lục* (trở đi viết tắt là *Thực lục*) - (Đệ nhị kỷ) và *Hội điển* (Quyển 258) cho biết Minh Mạng nhiều lần áp dụng hình thức bạt bổ⁽⁴⁾ đối với các thầy thuốc trong dân gian có tay nghề và chữa khỏi bệnh cho nhiều binh lính. Đối với gia đình thầy thuốc họ Võ đề cập trên đây, Minh Mạng chưa biết về tay nghề của họ ra sao nhưng đã coi hành động của họ là đáng phạt trọng và không cho làm Y sinh trong Thái Y Viện. Vậy gia đình họ Võ đã mắc sai sót ở điểm gì?

Trước hết, nếu xét theo chế độ “hồi ty” mà Minh Mạng áp dụng trong guồng máy hành chính triều đình (tránh bố con, anh em ruột, anh em chú bác cùng làm một chỗ) thì tuy Võ Văn Hoãn xin cho bản thân cùng con và cháu (ba thế hệ trong một gia đình) cùng vào làm trong Thái Y Viện nhưng điều này không vi phạm quy định hành chính của triều đình bởi do đặc trưng của nghề thuốc quý ở cha truyền con nối nên nhân sự Thái Y Viện không phải tuân theo chế độ “hồi ty”.⁽⁵⁾

Tim trong *Hội điển*, Quyển 258, mục Thái Y Viện thấy có đoạn chép:

“凡有遴舉外醫補入院屬及諸地方遴舉諸醫均由機密院內閣侍衛處察核分項具摺候奉充補”(Phạm có tiến cử thầy thuốc bên ngoài bổ vào (Thái Y) Viện và các địa phương tuyển cử các thầy thuốc đều do Cơ Mật Viện, Nội Các, Thị Vệ Xứ sát hạch phân hạng tâu lên đầy đủ, đợi ý chỉ nhà vua rồi mới sung bổ).

Như vậy, để làm việc trong Thái Y Viện trước hết phải thông qua sự tiến cử của đình thần hoặc tuyển cử của quan chức địa phương. Có lẽ chính bởi Võ Văn Hoãn không theo cách thức này, tự làm đơn dâng lên vua nên Minh Mạng đã “trừng trị” thẳng tay mà không cần biết họ Võ kia tay nghề ra sao. Vậy có phải Võ Văn Hoãn không biết quy định của triều đình hay biết mà vẫn “mạo muội” làm đơn tự tiến? Lý do nào đã thúc đẩy Võ Văn Hoãn hành động như thế?

Trở thành thầy thuốc phục vụ trong triều đình đồng nghĩa với trách nhiệm nhưng cũng là vinh dự và quyền lợi. Khi đã có phẩm trật thì lương bổng sẽ được tính theo phẩm trật. Theo tác giả Nguyễn Minh Tường, biểu lương chính thức của các thành viên trong bộ máy hành chính triều Minh Mạng cho tới năm 1839 vẫn được tính theo biểu lương được quy định vào năm Gia Long thứ 17 (1818).⁽⁶⁾ Tuy biểu lương này còn khiêm tốn nhưng ngoài lương bổng, quan lại triều Minh Mạng còn được hưởng ruộng khẩu phần (cũng căn cứ trên phẩm trật). Theo *Điện chế quân cấp lệ* 田制均給例 ban hành năm Gia Long thứ 3 (1804),⁽⁷⁾ phẩm hàm của nhân viên Thái Y Viện lúc đó từ Tòng bát phẩm (Y viện) tới Chánh ngũ phẩm (Ngự y chính), tương ứng với số ruộng được cấp từ 8,5 phần tới 11 phần, có thể thấy mức chênh lệch phần ruộng được cấp giữa Y viện và Ngự y chính là không quá nhiều. Chế độ ruộng khẩu phần này vẫn được áp dụng ở triều Minh Mạng cho tới 1839 mới đình cấp, theo *Thực lục*.⁽⁸⁾ Như thế, vào thời điểm Võ Văn Hoãn xin cho bản thân cùng con cháu vào làm Y sinh Thái Y Viện năm Minh Mạng thứ 7 (1826), theo quy chế, nhân viên Thái Y Viện lúc đó ngoài lương bổng theo phẩm trật còn được hưởng

một phần ruộng nơi quê nhà. Phải chăng đây là một lý do khiến cho Võ Văn Hoãn đầu đơn xin cho bản thân cùng các con và cháu vào làm việc trong Thái Y Viện?

Do hạn chế về tư liệu, cho tới nay vấn đề nghiên cứu Thái Y Viện triều Nguyễn vẫn còn nhiều khoảng trống. Những thông tin về thể chế Thái Y Viện triều Nguyễn chỉ được đề cập một cách khái quát qua *Hội điển* hay rải rác đi vào một số chi tiết cụ thể như trong *Thực lục*. Những tài liệu Châu bản như tài liệu trên đây sẽ cung cấp thêm thông tin cần thiết và góp phần làm rõ thêm hoạt động của Thái Y Viện triều Nguyễn.

N T D

CHÚ THÍCH

- (1) Nguyễn Minh Tường (1996), *Cải cách hành chính dưới triều Minh Mạng (1820-1840)*, Nxb KHXH, Hà Nội, tr.33
- (2) *Khâm định Đại Nam hội điển sự lệ* 欽定大南會典事例, Quyển 258, tờ 4a.
- (3) *Hội điển*, Q. 258, tờ 4ab, 5 ab.
- (4) Bạt bổ: tức bổ một viên chức vào vị trí cao hơn vị trí đáng được bổ nhiệm hoặc bổ một người chưa từng làm trong bộ máy nhà nước vào một chức mà không phải trải qua các nấc bậc tuần tự thông thường.
- (5) Nguyễn Minh Tường, *sđd*, tr.226.
- (6) Nguyễn Minh Tường, *sđd.*, tr.215.
- (7) Lê Văn Thuyên (cb), Lê Nguyễn Lưu, Huỳnh Đình Kết (2008), *Văn bản Hán Nôm làng xã vùng Huế*, Nxb Thuận Hóa, Huế.
- (8) *Đại Nam thực lục*, Đệ nhị kỷ, Bản dịch của Nxb Giáo dục, Tập 5, tr.583.

TÓM TẮT

Các thầy thuốc trong Thái Y Viện bất kể dưới triều nào cũng được tuyển chọn theo quy chế chặt chẽ. Tuy nhiên dưới đời Minh Mạng (1820-1840), Thái Y Viện triều Nguyễn lại nhận được một lá đơn của một vị thầy thuốc tự tiến cử mình và 4 người con, 1 người cháu xin vào làm tại Thái Y Viện. Thông qua việc tìm hiểu nguyên do xuất hiện lá đơn cũng như vì cớ gì mà người viết đơn không những không được thỏa ý nguyện mà còn bị vua Minh Mạng trách phạt, bài viết góp phần cung cấp thêm thông tin về hoạt động của Thái Y Viện triều Nguyễn.

ABSTRACT

A DOCUMENT ON APPLYING FOR MEDICAL APPRENTICESHIP IN THE ROYAL MEDICAL INSTITUTE UNDER MINH MANG'S REIGN

The physicians in the Royal Medical Institute under any court were selected according to strict regulations. However, under Minh Mang's reign (1820-1840), the Nguyễn dynasty regiment received a petition from a self-nominated physician and his four children and one grandchild attended the Royal Medical Institute. Through the investigation of the cause of the application and the reasons why the applicant not only did not meet his wishes, but also received King Minh Mang's penalty, the article contributed to providing more information about the activities of the Royal Medical Institute under Nguyễn dynasty.